

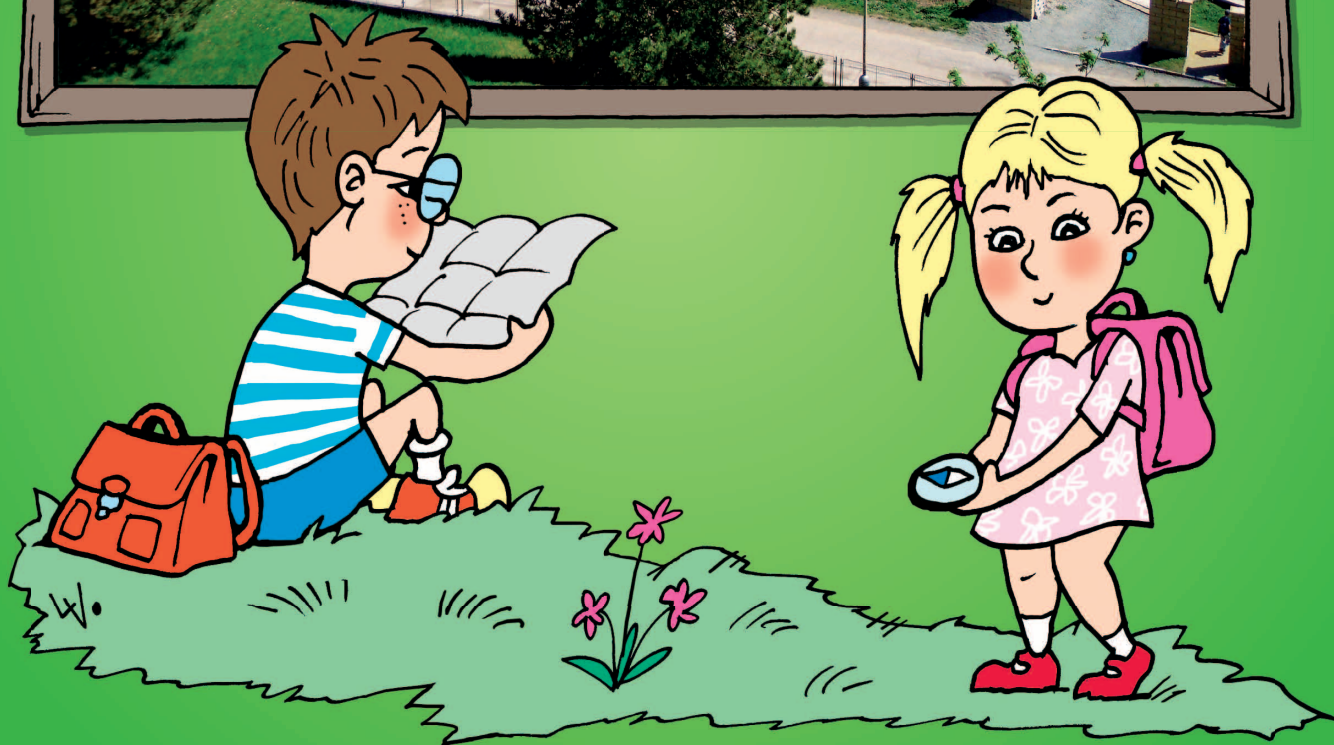
Čítanka prvouky

Velké Opatovice

MAS
B+

MAS
PV

MAS
SpRP

Autoři textu: Jiří Luňáček, PaedDr. Zdeněk Peša
Autoři fotografií: Jiří Luňáček, Ing. Jan Šafář, archiv
Autor ilustrací: Lubomír Vaněk
Autor dětské kresby: Lucie Budigová

Publikace byly vydány díky realizaci projektu spolupráce Programu rozvoje venkova s názvem:
Venkov-můj domov aneb „Víš, kde žiješ?“, který společně připravily Místní akční skupina
Boskovicko PLUS, o.s., Místní akční skupina Partnerství venkova a Místní akční skupina
Sdružení pro Rozvoj Poličska o.s.

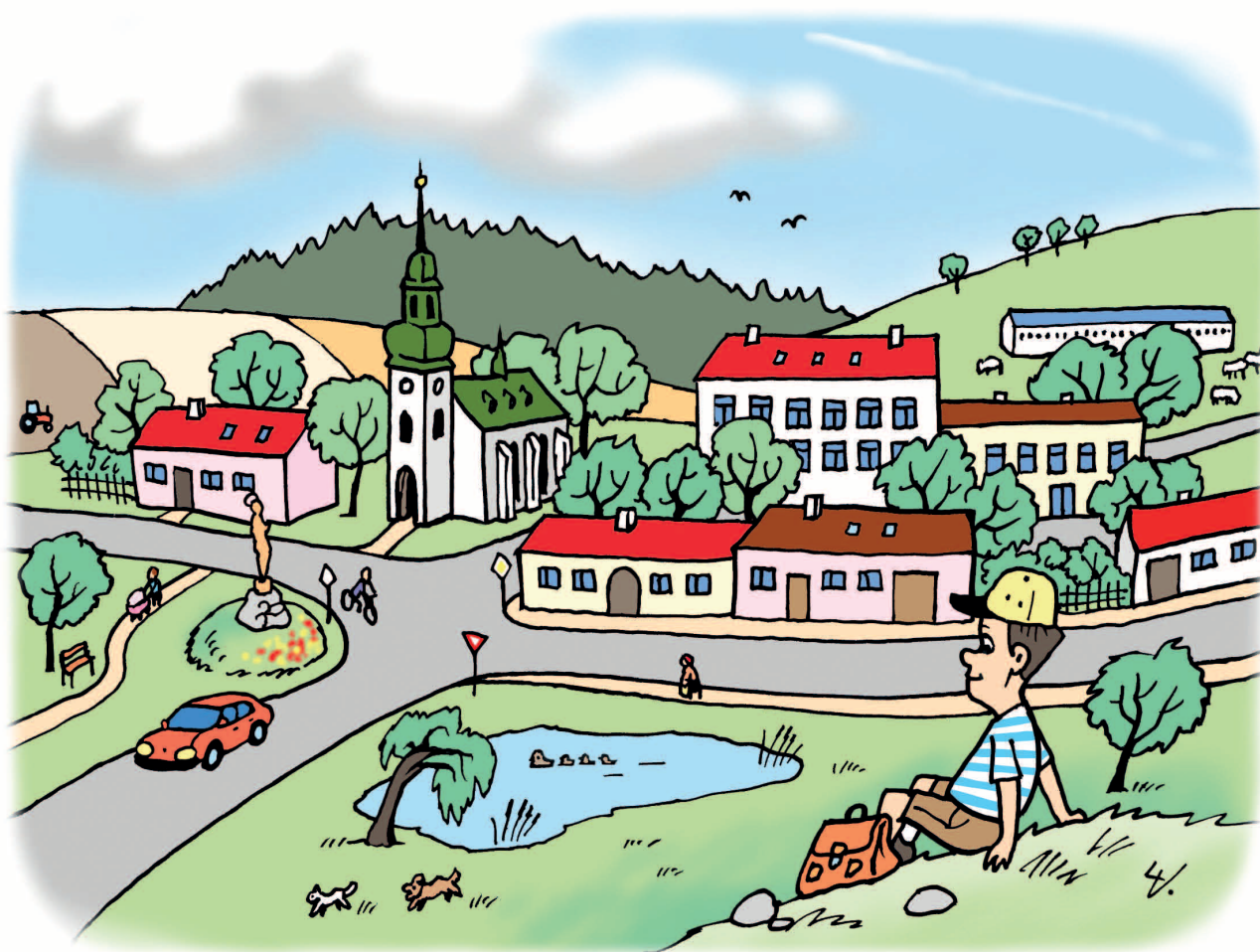
Grafická příprava: A.G.A. studio, s.r.o.

Vydáno v roce 2012

Domov a svět

Každý školák přichází do školy z místa, kde žije. Je to místo, kterému říkáme bydliště, nebo častěji domov. Pojmenováváme tak byt, ve kterém žijeme se svými rodiči, ale můžeme tak pojmenovat i širší okolí své obce i s okolní krajinou.

Listováním v této čítance se budeme snažit, abychom svůj domov poznali co nejlépe. Budeme se krajinu domova nejen učit poznávat, ale i chránit. Poznáme rostliny, zvěř, práci a také život dospělých. Zjistíme, že krajina našeho domova sousedí s jinými krajinami. Ty pak sousedí s dalšími a všechny jsou součástí naší vlasti – České republiky.

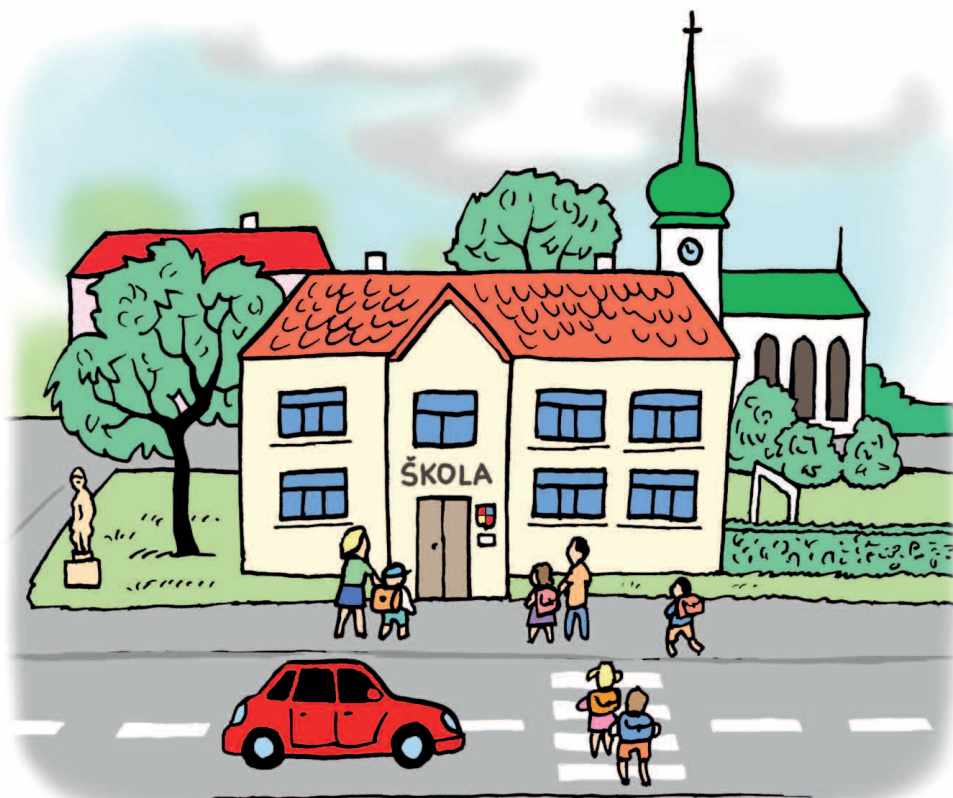
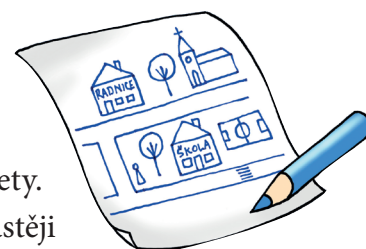

Okolí školy

Měsíc září zahajuje nový školní rok. Na každém místě v celé naší zemi se začínají po prázdninách učit žáci ve svých školách.

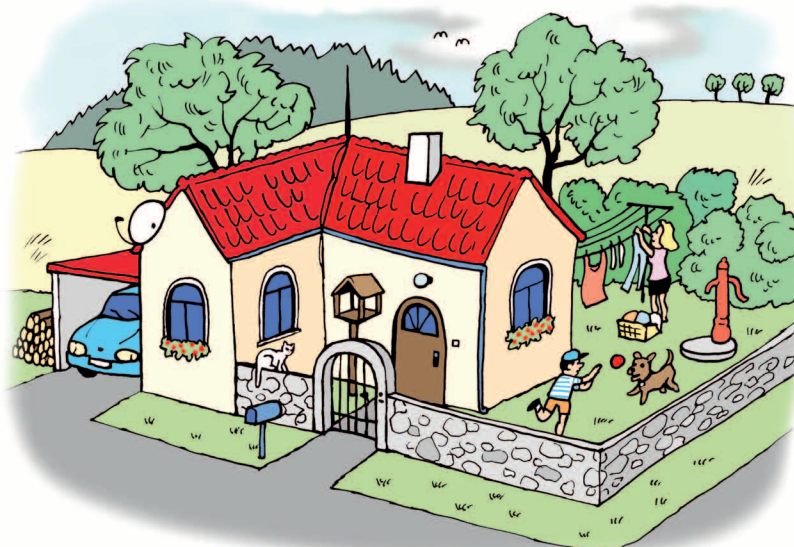
Přivítají je jejich učebny s lavicemi a židličkami, šatny, chodby i kabinety. Aby se ve škole mohli učit, musí do ní přijít nebo se nechat dovézt, nejčastěji autobusem.

V okolí školy se pohybuje hodně dětí, a proto musí být děti i řidiči vozidel v silničním provozu velmi opatrní.

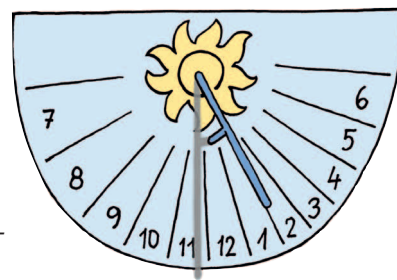
Okolí domova

Když se řekne slovo domov, představí si každý z vás svou maminku, tatínka, své blízké. Potom si vzpomenete na dům, ve kterém bydlíte, na stromy a květiny na zahrádce. Na místo, kde si rádi hrajete. Jistě si vzpomenete také na své první výpravy do okolí domova.

Polední stín

Slunce na bezmračné obloze ozařuje svými paprsky vše, co je na zemi. Pak mají i lidé, domy a stromy svůj stín. Ten je ráno a večer dlouhý, v poledne nejkratší. Ještě jednu zvláštnost má polední stín. Slunce v poledne svítí od jihu a krátký stín předmětů směřuje k severu.

Řekli jsme si, že jak se pohybuje Slunce na obloze, mění se i poloha stínu. Toho využívali naši předkové, když umísťovali na stěny zámků a kostelních věží sluneční hodiny. Pokud bychom si je chtěli pořídit i my, postupovali bychom takto:

Na rovnou plochu před domem nebo školou vbodneme do země asi 1 metr dlouhou tyč. Každou celou hodinu vyznačíme stín, který tyč vrhá na zem. Zatlučeme zde kolík nebo vyryjeme do země rýhu. Místo označíme číslem, které odpovídá času na hodinkách. Druhý den již hodinky nepotřebujeme, protože stín tyče ukáže na vrypech či kolících postupující čas a denní hodinu.

V naší zemi používáme tzv. letní čas. Proto nejkratší stín, směřující k severu, bude podle letního času seřazených hodinek nikoli ve 12 hodin, ale ve 13 hodin (jedna hodina odpoledne).

Světové strany

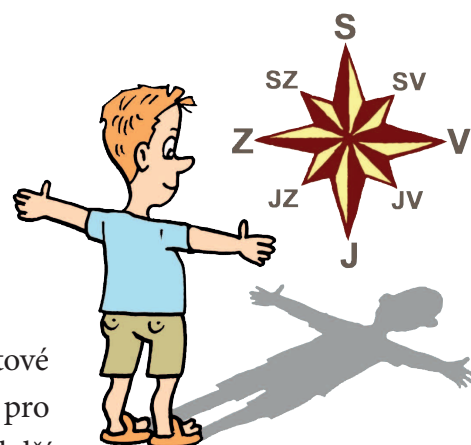
Řekli jsme si, že v pravé poledne ukazuje stín předmětu na sever. Postavme se tedy v poledne tak, aby nám slunce svítilo do zad. Náš stín ukazuje na sever, upažená pravá ruka na východ, levá na západ a zády stojíme k jihu.

Sever (S), jih (J), východ (V) a západ (Z) jsou hlavní světové strany. Protože vyznačení čtyř hlavních světových stran pro přesnější určení směrů v krajině nestačí, používáme ještě další čtyři směry. Ty nazýváme vedlejší světové strany.

Mezi severem a východem – severovýchod (SV), mezi jihem a východem – jihovýchod (JV), mezi jihem a západem – jihozápad (JZ) a mezi severem a západem – severozápad (SZ).

Vyznačení hlavních a vedlejších světových stran se nazývá směrová růžice.

Protože určení světových stran, například podle poledního stínu, není příliš přesné, používají lidé k určení světových stran kompas. Jeho otočná magnetická střílka směřuje vždy na sever!

Kam směřuje nejkratší stín?

Kam směřuje stín předmětů při západu slunce?

Která světová strana je proti východu? Která proti jihozápadu?

Kam směřuje magnetická střílka kompasu?

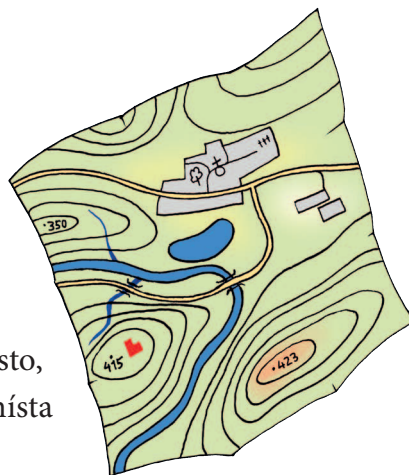

Na vyhlídce

Vyhledáme-li vyvýšené otevřené místo v krajině, kde nám nebrání ve výhledu stromy, pak můžeme otevřít mapu a najít v ní celou řadu věcí, které tvoří krajinu, jež pozorujeme – například kopce a potoky, lesy i budovy.

K orientaci mapy nám pomůže kompas s určením severu. Místo, kde stojíme, je pak v nějaké výšce, kterou lidé určují podle výšky místa nad mořem. Té říkáme nadmořská výška.

V mapě najdeme u vrcholku kopců čísla, která udávají nadmořskou výšku v metrech. Tvary kopců a údolí v mapě označují vrstevnice. Jedná se o čáry v mapě označující stejnou nadmořskou výšku ve vrstvách. Jsou-li vrstevnice blízko sebe, znamená to, že je svah strmý, větší vzdálenosti vrstevnic pak naopak znamenají pozvolné stoupání či klesání krajiny.

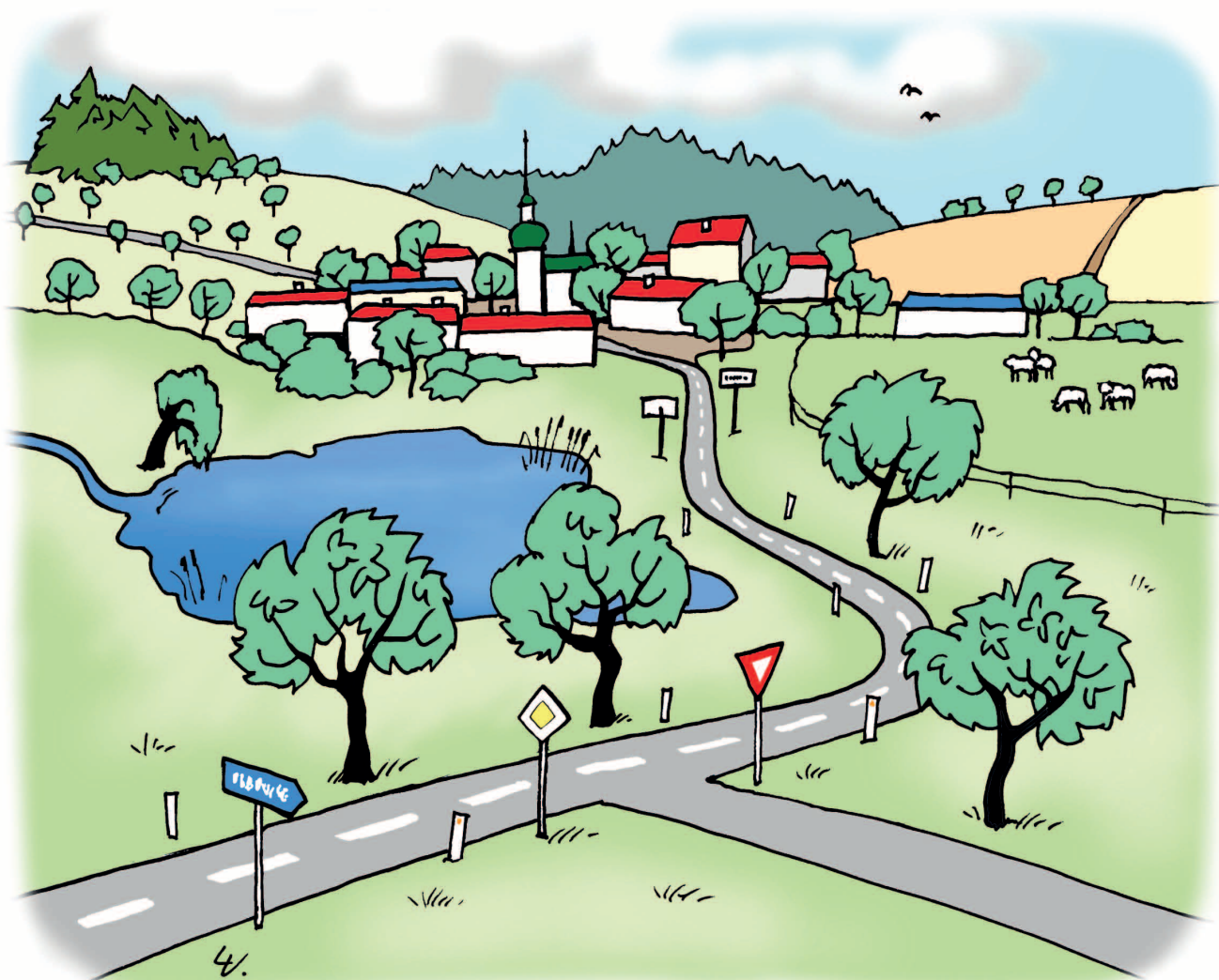

Poloha obce v krajině

Obce vznikaly postupně výstavbou obydlí v původní, člověkem nepoznamenané krajině plné lesů a stepí protkané vodními toky.

Vznikaly tam, kde byly pro život člověka dobré podmínky a kde krajina poskytovala možnost obživy. Tou bylo dříve především zemědělství. Pole a políčka získali lidé pokácením lesů, potřebu vody pak naplnila blízkost potoků a řek.

Spojení mezi obcemi tvořila síť cest a později silnic vedoucích od jedné obce ke druhé. Podél těchto cest se pak v obcích stavěly další a další domy.

Dopravní značky, dopravní kázeň

Dopravní ruch musí být řízen, aby nenastal nepřehledný zmatek. Neštěstí na silnicích přibývá, a proto ve všech obcích, i v těch s menším provozem, musí se všichni lidé řídit dopravními značkami.

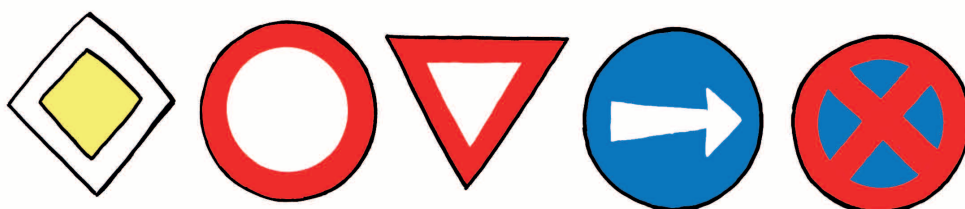
Protože i ti nejmenší žáci školy se podílejí na dopravním ruchu obce jako chodci, budeme si prozatím pamatovat, že jsou značky, které dávají výstrahu – výstražné, zakazující – zákazy, příkazující nebo ty, co něco vysvětlují nebo radí – informační.

Nakresli dopravní značky, které jsou na silnici a ulicích v okolí tvé školy. Vysvětli, co znamenají.

Viděl jsi křižovatku řízenou světelnými signály? Kde?

Spojení obce se sousedními obcemi

Někteří spolužáci dojíždějí denně do školy, někteří rodiče do zaměstnání. Někdy se vypravíme za svými příbuznými či známými, kteří žijí daleko od nás. Často jim potřebujeme dát nějakou zprávu.

Pro všechny tyto případy je nutné spojení obce se sousedními obcemi i do dalších míst. V minulosti nebylo tolik možností spojení s okolím jako dnes – chodilo se pěšky, jezdilo na koni nebo na voze, až v předminulém století byla do mnoha obcí zavedena železnice.

Rychlým a užitečným služebníkem je telefon, s jehož pomocí můžeme hovořit nejen s kamarádem v sousedním domě, ale i s lidmi za oceánem. Rychle můžeme komunikovat pomocí sms zpráv z mobilního telefonu, nebo e-mailem prostřednictvím počítače. Důležité, osobní dopisy a balíky posíláme poštou. Každá pošta má své směrovací číslo, které se uvádí do adresy.

Dopravní nehoda

Protože jsou děti účastníky silničního provozu, mohou se zde stát svědky nebo dokonce účastníky dopravní nehody. Často ji zaviní svojí neopatrností řidiči, ale i chodci. Mezi chodci jsou to často právě děti.

Důležitá telefonní čísla:

Policie..... **158**

Záchranná služba..... **155**

Hasiči **150**

Tísňové volání **112**

(jednotné evropské číslo)

Dopravním nehodám lze ale předcházet. Především dodržováním pravidel silničního provozu, ale také opatrností při přecházení vozovky, nebo dokonalým vybavením jízdního kola.

Jestliže však už k dopravní nehodě dojde, mohou pomoci i děti. Nejspolehlivěji pomohou, když přivolají co nejrychleji někoho dospělého. Ten zařídí vše nezbytné, přivolá policii a záchrannou službu. Někdy, když auto hoří, nebo je nutné zraněné z vozu vyprostit, jsou přivoláni hasiči. Může se stát, že žádná dospělá osoba není k dosažení. Potom se musíte zachovat jako dospělí a pomoc přivolat sami.

Přestože jsou tato telefonní čísla v každém telefonním seznamu, zapiš si je raději hodně hluboko do své paměti!

Viděl jsi někdy dopravní nehodu?

Co se stalo?

Předved' telefonický hovor při ohlášení dopravní nehody. Kam budeš volat?

Jak se máš chovat jako chodec?

Jak přecházíš ulici?

Víš, jak se chovat na zastávce autobusu?

Na co musíš dbát jako cyklista?

Radnice, obecní úřad

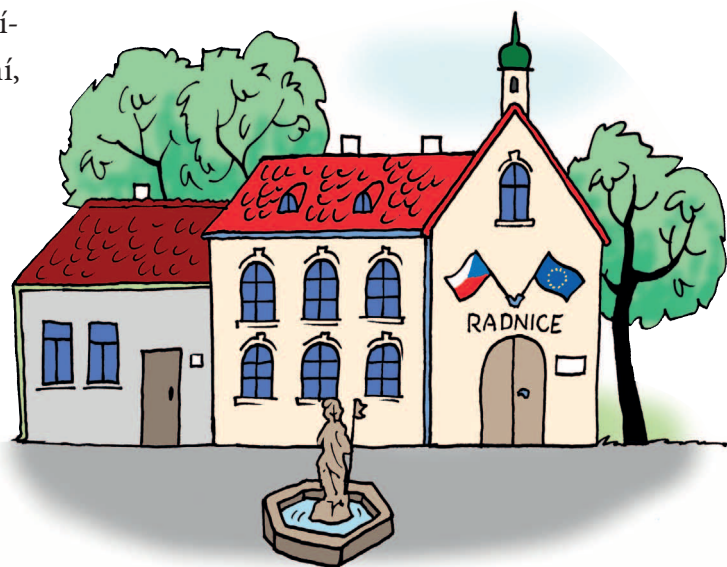
Všechny obce a život v nich řídí samospráva obce, kterou tvoří lidé, které si zvolili občané ve volbách. Říkáme jim zastupitelé. Ti pak ze svého středu zvolí starostu a ve větších obcích také radu obce. Starosta pak stojí v čele obecního či městského úřadu.

Úkolem zvolených zastupitelů je, aby po jejich čtyřleté volební období dělali vše potřebné, co občanům pomáhá ke spokojenému životu. Jejich úsilí zhodnotí pak občané v dalších volbách.

Není toho málo, co mají na práci, například starost

o místní komunikace, zdravotnická zařízení, školy, kulturní a sportovní zařízení, starost o veřejnou dopravu, vodovod a kanalizaci, o dobré životní prostředí, likvidaci odpadů a další oblasti života obce.

Občané by měli městskému úřadu při plnění všech těchto úkolů podle svých možností pomáhat.

Služby v obci

Mnoho věcí si lidé ve svých domácnostech udělají sami. Někdy však jejich šikovnost nestačí, jindy si chtějí ušetřit námahu a čas. Použijí tedy služeb poskytovaných pracovníky příslušné profese. Ne každý si poradí s kapajícím kohoutkem, málokdo vymaluje byt a opravu televizoru můžeme svěřit jen odborníkům.

Obchody, čistírna oděvů, autoopravna, kadeřník, krejčovství, klempíř, elektrikář, švadlena; to je jen námatkou několik služeb, které lidé v obci vyhledávají.

Mezi služby pro občany řadíme i služby pošty a banky, například spořitelny. Platí, že čím více je dobrých služeb v obci, tím lépe a spokojeněji tam lidé žijí.

Které služby využívá vaše rodina nejčastěji?

Které služby jsou u vás v obci?

Za kterými službami musí občané jezdit jinam?

Které služby poskytují ostatním občanům tví rodiče, příbuzní a známí?

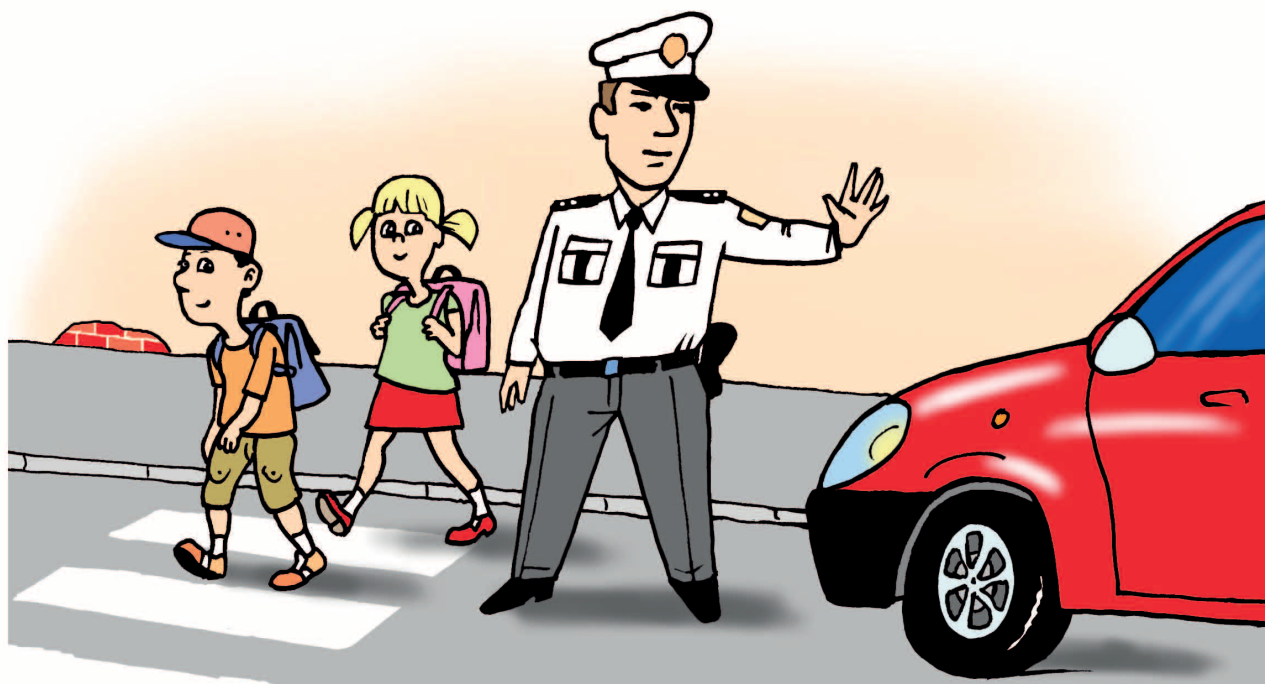

Zdraví a bezpečnost občanů

Zdraví je největší a nejcennější bohatství každého člověka a zdraví občanů je důležité pro každý stát. Zdravé děti chodí pravidelně do školy, zdraví občané pracují v továrnách a podnicích.

Nemoc dětí i dospělých výrazně zasahuje do jejich života. Péče o zdravotní zařízení je proto jeden z hlavních úkolů státu.

O bezpečnost občanů se stará Policie České republiky, v některých obcích jim pomáhá obecní či městská policie.

Kultura a sport v obci

Většina lidí v našem okolí jsou lidé kulturní. Dovedou ocenit vzdělání, rádi čtou, vkusně se oblékají. Téměř každá domácnost má knihovnu, rozhlasový přijímač, televizor, sbírku CD s hudbou, kterou členové domácnosti poslouchají. V bytech najdeme obrazy, sklo, porcelán a jiné věci, které si lidé pořízují pro radost.

Mezi důležité chvíle života občanů patří čas věnovaný sportu. O jeho dobrém vlivu na naše zdraví nikdo nepochybuje.

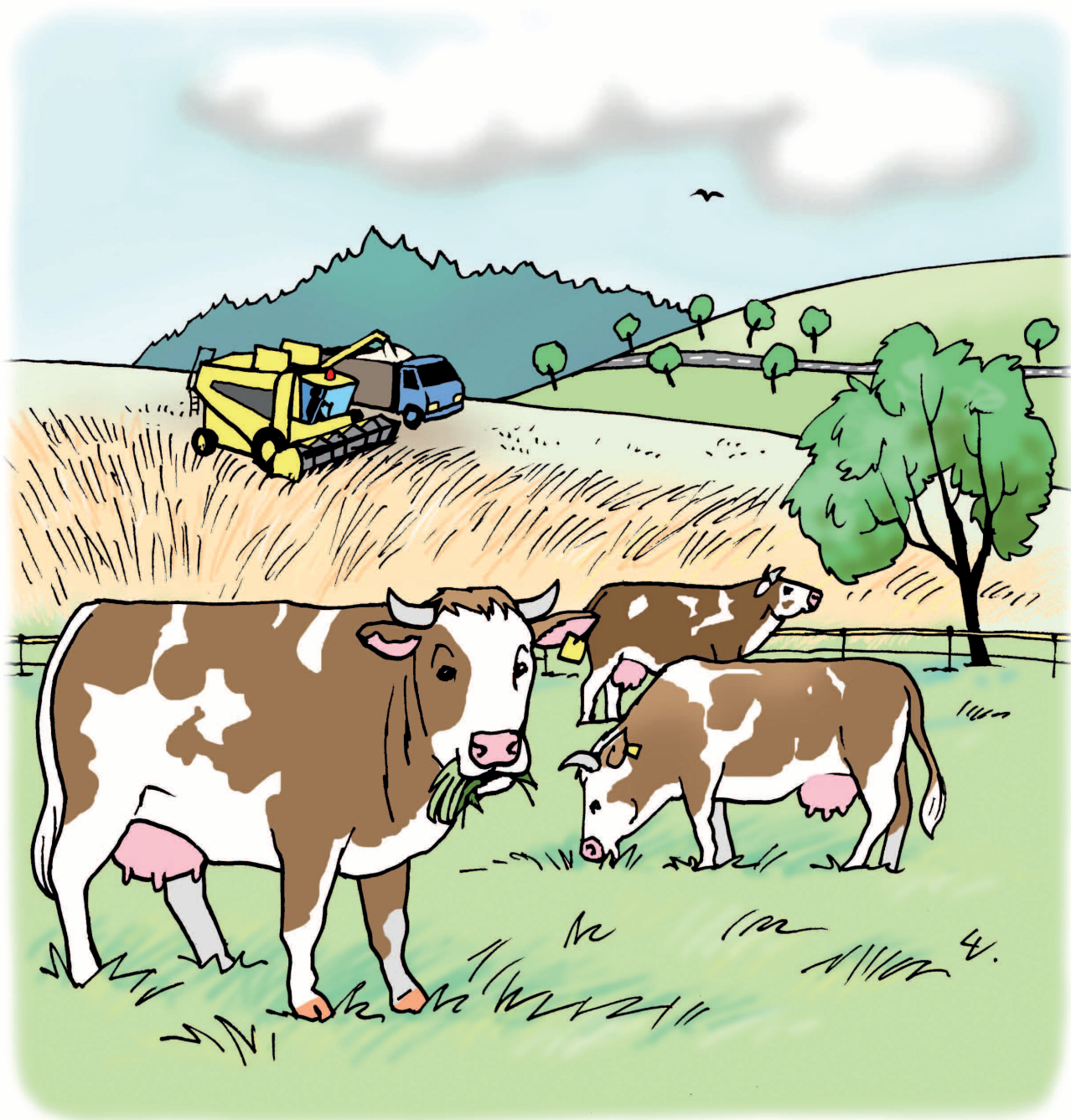

Zemědělství v obci

Zemědělství je činností člověka, která jej provází od nepaměti. Vedle pěstování řady plodin chováme i domácí zvířata. Právě práce lidí v zemědělství zajišťuje výrobu potravin.

Na rozdíl od těžké práce v minulosti je dnes práce v zemědělství sice často namáhavá, ale díky moderním strojům a zařízením pracuje v zemědělství mnohem méně lidí, než tomu bylo za časů našich prarodičů.

Vedle chovu hovězího dobytka, prasat, ovcí a drůbeže se zemědělci v regionu zabývají pěstováním řady zemědělských plodin. To se děje převážně prostřednictvím velkých zemědělských podniků, zatímco práce na malých farmách se často zaměřuje na ekologické zemědělství bez použití průmyslových hnojiv.

Výrobní podniky v obci

Rodiče některých žáků školy pracují v úřadech, ve zdravotnictví, jako řidiči, v obchodech i v zemědělství. Někteří také samostatně podnikají – ve stavebnictví, ve službách, kovovýrobě. Mnoho lidí pracuje ve výrobních podnicích.

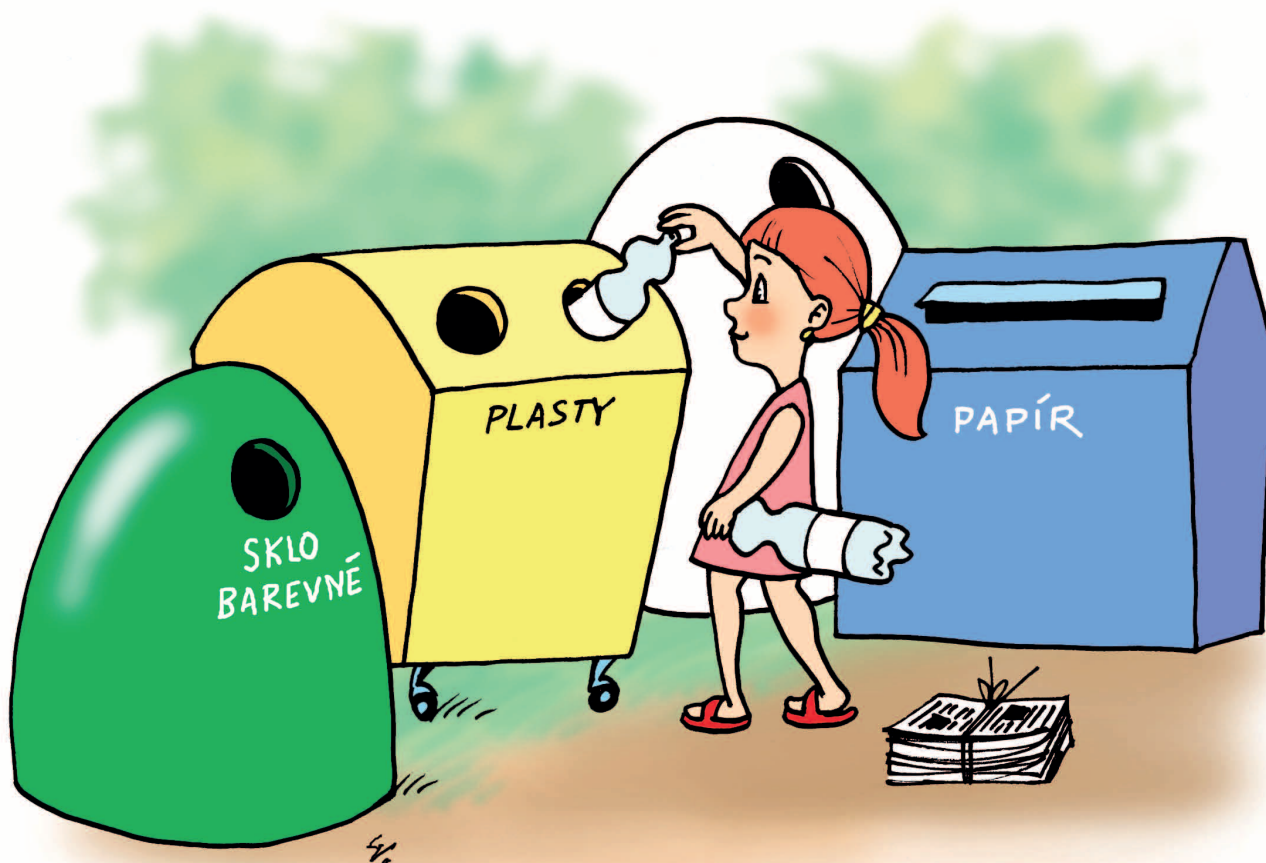
Životní prostředí v obci

Člověk ve svém životě spotřebovává mnoho surovin, stejně jako produkuje velké množství odpadů. Při průmyslové výrobě bývá ohrožen vzduch, voda, půda, rostliny i živočichové. Vedle krajiny lesů, polí a luk existují i krajiny činností lidí hodně poškozené.

Z tohoto důvodu je třeba přírodu chránit, abychom uchovali zdravé životní prostředí pro všechny živé tvory a hlavně pro lidi, kteří budou na zemi žít po nás. Ochrana životního prostředí je nezbytná.

Splaškové vody z kanalizace nemůžeme vypouštět do volné přírody, ale musíme čistit v čistírnách odpadních vod, odpad z domácností třídíme tak, aby do spaloven či na skládky byl odvážen jen ten, který už nedokážeme využít.

Ve třídění odpadů v domácnostech často nejvíce pomáhají děti v domácnostech a žáci škol.

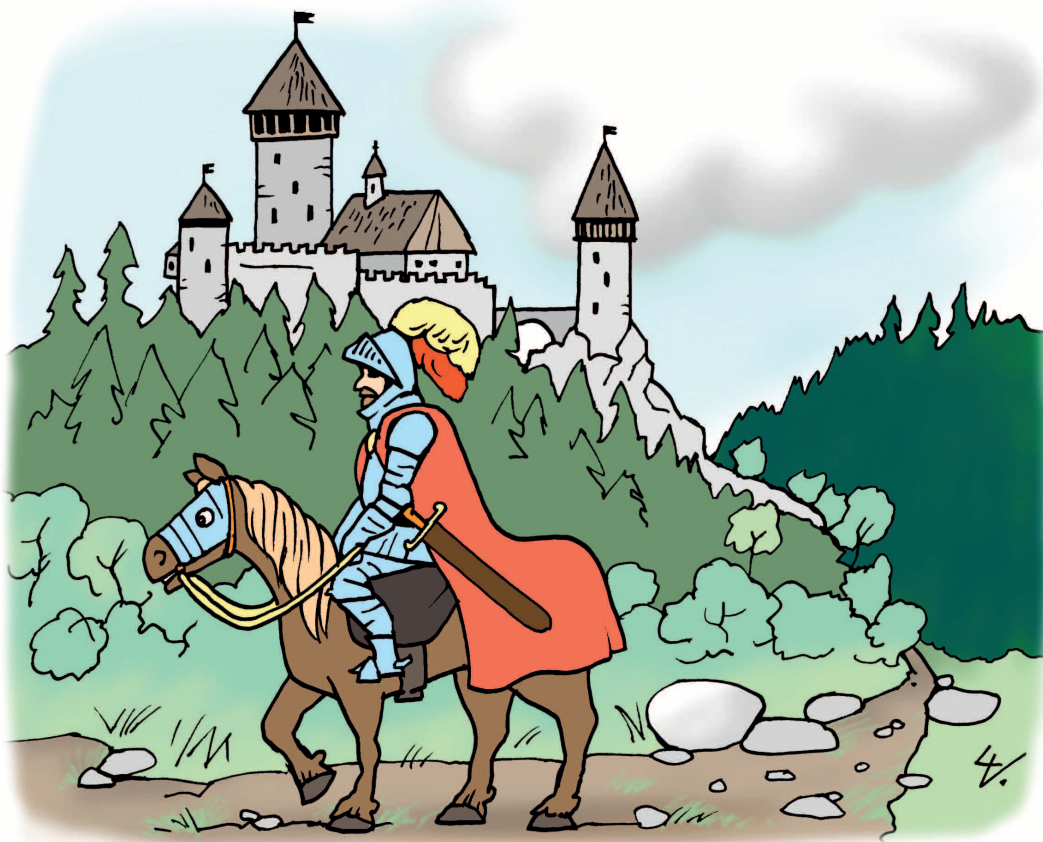
Co víme o minulosti obce

Každá obec má svoji minulost – historii několika století. V krajině najdeme vedle zřícenin hradů i mnoho pozůstatků zaniklých obcí, dnes již jen hromad kamení v polích či lesích.

Mnoho původně malých obcí se rozrostlo do velikosti měst. Výstavba nových domů v některých obcích pokračuje rychleji, jinde pomaleji. Na místě starých domů rostou nové, řada starších domů je opravována či přestavována.

Naši předkové zažívali často těžké doby, v historii obce však najdeme i úspěchy a také mnoho významných rodáků.

Historii své obce by měl znát každý. Děti se dozvídají hodně prostřednictvím vyprávění starších lidí a příbuzných nebo z různých pověstí.

Pověsti o obci a okolní krajině

Každá obec má své pověsti, které dědečkové či babičky vypravovali svým vnukům. Když děti zestárlý, zase je předávaly svým vnoučatům. Sem tam si něco přidaly, leckdy se o některé události začala vypravovat pověst nová.

Tak máme pověsti plné pohádkových postav i nepohádkových příběhů. Určitě jste z místa vaší obce nějakou slyšeli. Umíte ji vyprávět?

Poznávání okolní krajiny

Naše vlast je krásná. Střídají se tu roviny v blízkosti řek s kopcovitou krajinou i horami. Podle zásahu činnosti člověka do krajiny rozlišujeme několik typů krajiny:

Přírodní krajina

Tak říkáme krajině kopců, vrchovin, či hlubokých lesů málo poznamenané činností lidí.

Kulturní krajina

Pokud je krajina na první pohled ovlivňována činností lidí, jako je například zemědělská činnost, hovoříme o krajině kulturní. V ní člověk hospodaří.

Lesohospodářská krajina

Je krajina člověkem vysazených lesů, které nahradily původní porost. Je určena k těžbě dřeva. Vytěžený les je nahrazen výsadbou nového. Nerovnováha mezi těžbou dřeva a výsadbou nového lesa může krajinu velmi poškodit.

Zemědělská krajina

Je krajina polí, pastvin, luk, případně vinic či chmelnic. Velkoplošná zemědělská výroba a necitlivé postupy při setí a sázení hospodářských rostlin mohou vést k erozi půdy, která je nenahraditelná.

Umělá krajina

Těžební krajina

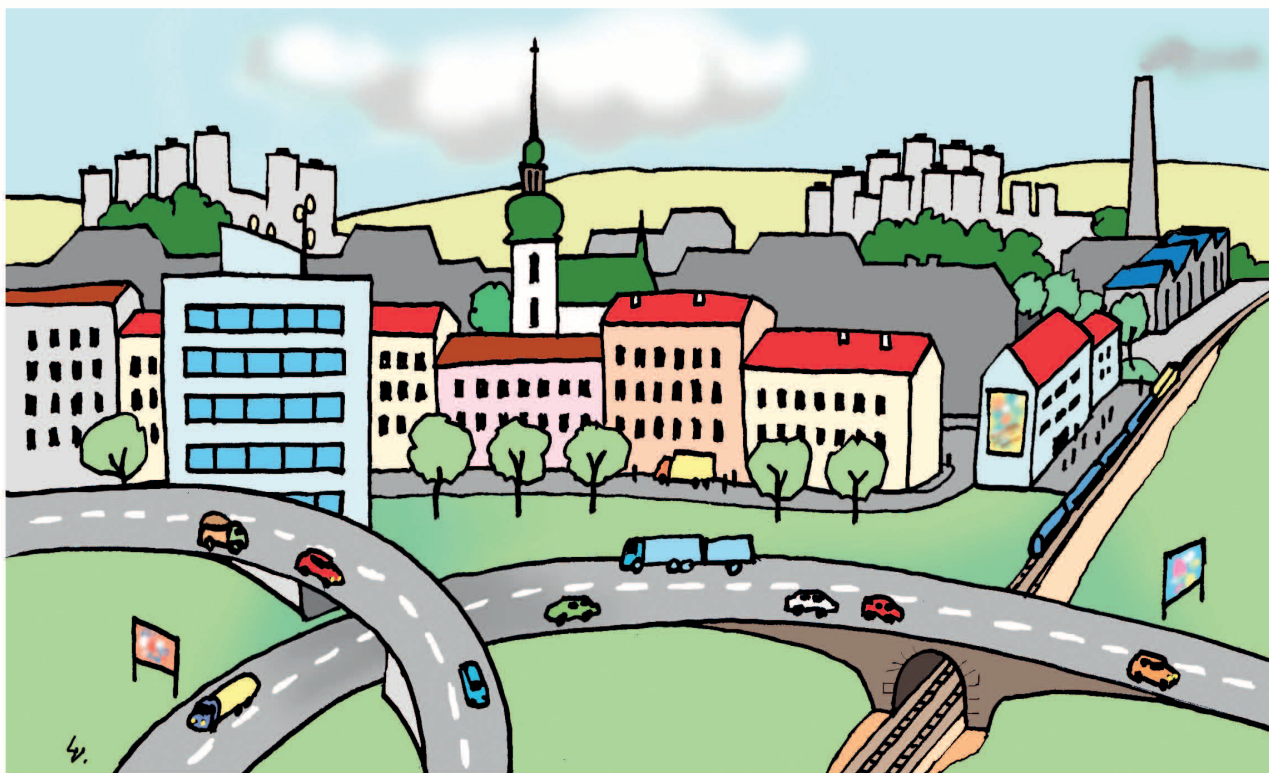
V některých částech naší země se těží důležité horniny a nerosty. Takovou krajinu je po ukončení těžby zase třeba navrátit přírodě.

Průmyslová krajina

Krajina průmyslová je plná továrních budov, hal a skladů, silnic a železnic s provozem způsobujícím zátěž životního prostředí.

Městská krajina

Je krajina domů, bloků domů, ulic a náměstí, obchodů a nádraží. Je to krajina nejvíce pozměňená lidskou činností.

Vody v krajině

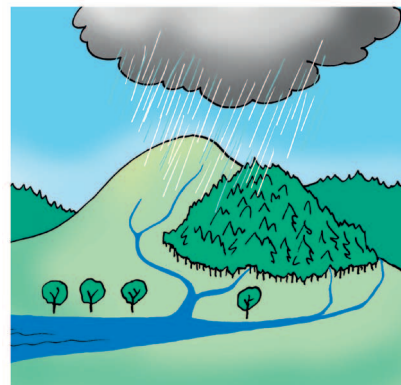
Voda je nositelkou života. Při jejím nedostatku rostliny i živočichové hynou. V našem kraji je poměrně dost srážek, protože zde často prší. Nejlepší zásobárnou vody je les, který vodu zadržuje. Plocha lesů však není velká. Z tohoto důvodu je nutné, aby vytěžené dřevo v lesích bylo nahrazeno mladým lesem.

Po deštích se zadržovaná voda vпитá do země, vzniká tak podzemní zásoba vody. Na některých místech vyvěrá jako pramen a vytváří potůček stékající do údolí. Postupným sloučením více potůčků vzniká potok. Ze soutoku několika potoků se stává řeka.

Co dokáže déšť

Jak jsme si již řekli, déšť dává krajině vláhu, doplňuje zásobu podzemní vody. Je-li však liják prudký, nestačí půda vláhu přijmout, začínají se v ní tvořit stružky a voda odplavuje písek, kamínky a půdu. Strhává i větší kamínky, a to vše odnáší rozvodněnými koryty potoků.

Nestačí-li koryta potoků vodu přijmout, voda se rozlévá do okolí a vznikají povodně.

Čistota pramenů a zdrojů pitné vody

Když víme, kolik stojí voda, která nám teče doma z kohoutku, uvědomíme si, že voda nějakou cenu má. Teprve tehdy, když za ni citelně zaplatíme, začínáme šetřit.

Čistá voda však nikdy nebyla samozřejmost a její zavedení až ke kohoutku v bytě už vůbec ne. Dříve si lidé nosili vodu ze studánky nebo ze studny. Dodáním vody do bytu však práce vodo-hospodářů nekončí. Ještě je nutné odvést odpadní vodu kanalizací a vyčistit ji.

Přestože největšími odběrateli vody jsou velké provozy, může i opravený kapající kohoutek v bytě ušetřit docela významné množství vody, které je třeba jinde.

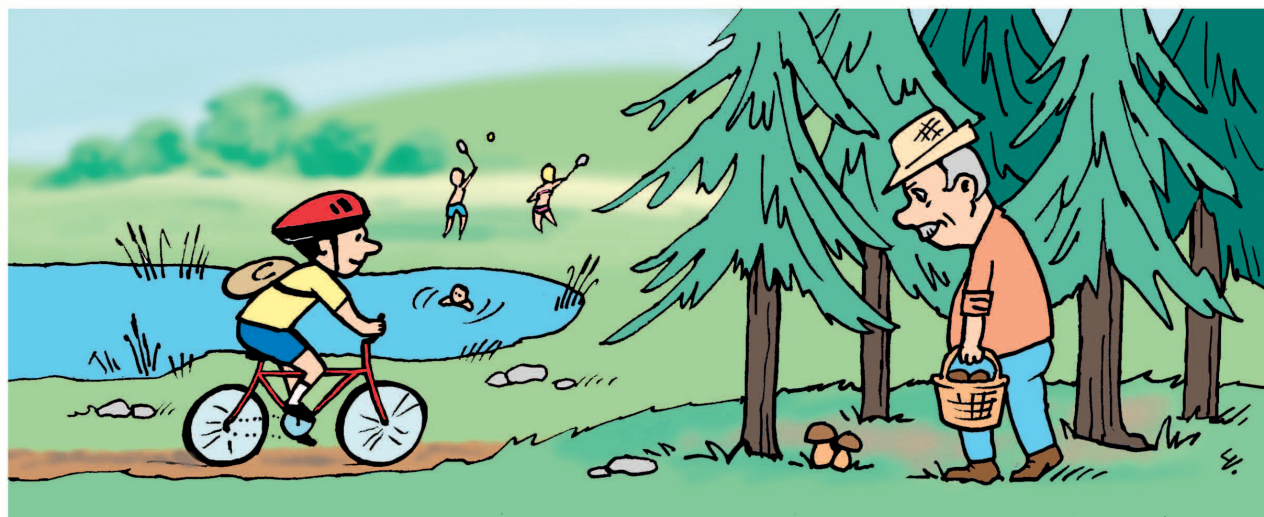
Mytí auta u potoka, olej vypuštěný na zem, to považujeme za zločin páchaný na nás všech. Pro pachatele takovýchto činů nehledíme omluvu!

Již dnes je možné potravu pro malé děti připravovat pouze z vody z hlubokých vrtů na několika místech v naší zemi a dodávané do obchodů v lahvích. Dělejme vše pro to, abychom nemuseli pro veškerou pitnou vodu jezdit do vysokých hor.

Rekreační oblasti v obci a okolí

Říká se, že nejenom prací živ je člověk. Toto přísloví nám připomíná, že je třeba i odpočívat.

Ve venkovské krajině je celá řada míst, kde je možné odpočívat i aktivně. Například jízdou na kole, vycházkami, koupáním, lyžováním a pobytem v přírodě.

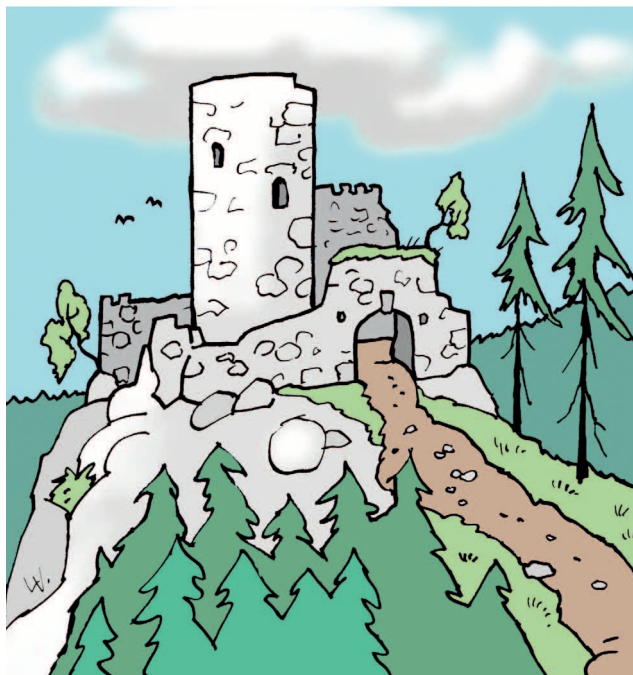
Historické památky v krajině

Život našich předků připomínají do dnešních dní různé stavby, které si lidé stavěli z nejrůznějších důvodů.

Na kopcích můžeme najít zříceniny nebo dosud zachovalé hrady jako opevněná sídla dřívějších pánů. Ti si později nechali stavět mnohem honosnější a pro bydlení vhodnější zámky.

Pro bohoslužby bylo postaveno mnoho kostelů a kaplí, kolem cest nacházíme řadu křížů a božích muk. Nežrádka na těchto stavbách najdeme i letopočet, kdy byly postaveny.

Ve městech můžeme vidět staré měšťanské domy, na venkově pak zachovalá selská stavení stavěná ze dřeva.

Jak se obec a okolí mění

Dnes, v době mobilních telefonů, internetu, satelitní televize a robotů v továrnách zapomínáme, že ještě nedávno tyto technické vynálezy člověk neznal.

Automobilová doprava zkrátila vzdálenosti a události z celého světa máme díky internetu a televizi takřkajíc z první ruky.

Stísněné a po večerech temné domy bez elektřiny, prašné cesty, vozy tažené koňmi, školáci docházející do školy bez bot. To je obraz ani ne sto let starý.

Rozhlédněme se po svém okolí a zkusme se zamyslet, jak se naše obec a náš domov změnily. Určitě vám při tom pomohou při vyprávění vaši rodiče nebo dědečkové a babičky.

4.

Orientace v místní krajině

Domov a svět

Pozorně si prohlédněte obrázek. Stejný nebo podobný pohled se vám naskytne při pohledu z okna vaší třídy. Kopce na obzoru tvoří Drahanskou vrchovinu. I naše škola je postavena na kopci, který se jmenuje Strážnice. Rovina, sevřená mezi kopci, nese název Malá Haná. Je to krajina vašeho domova.

Jak vypadá krajina v okolí vašeho domova, školy?

Je to krajina rovinatá nebo kopcovitá?

Převládají pole, louky nebo lesy?

Protéká krajinou potůček, potok, nebo řeka?

Okolí školy

Při procházce městem upoutá váš zrak výrazná budova na kopci nad městem. Je to základní škola. Je pravděpodobné, že ve třídách této budovy čerpali vědomosti i vaši rodiče. Budova školy přivítala totiž své první žáky již v roce 1974. Ve své době to byla nejmodernější škola široko daleko. Sportovní areál v sousedství školy, zasazený do nádherné přírody, a školní bazén nám mohly děti ostatních škol závidět.

Někteří vaši dědečkové a babičky se o přestávkách procházeli po zámeckých chodbách a učili se v zámeckých komnatách. Dříve totiž byla škola umístěna v budově zámku uprostřed zámec-
kého parku. Tato škola podlehla velkému požáru v roce 1973 a dnes se na jejím místě nachází
budova Kartografického centra.

Také budova naproti kostelu, kterou můžete vidět z oken školy a která svou velikostí převyšuje
okolní domky, bývala školou. Dodnes jí říkáme stará škola.

V opatovské škole se neučí jen děti z Velkých Opatovic, ale také děti z okolních vesnic.
Tak tomu bývalo i dříve.

Jak se jmenuje kopec, na kterém je postavena vaše škola?

Víte, kdy byla škola postavena? Které budovy se nacházejí v okolí školy?

Co se vám ve škole líbí? Co by se v ní mohlo zlepšit?

Víte, jestli byla dříve škola i v okolních obcích?

Okolí domova

Nejdříve se vydávají na cestu do školy děti z okolních vesnic. Ty to mají do školy nejdále a obvykle
přijíždějí autobusem. Ostatní žáci přicházejí ze sídliště nebo rodinných domků. Někdo to má do
školy dále, někdo se ani pořádně neprojde, ale stejně se všichni sejdem v ten správný čas ve škole.

Dokážete vysvětlit, kde stojí váš dům?

Co zajímavého se nachází v okolí tvého domova? Co se ti líbí a co ne?

Jak vypadá váš dům? Znáš název ulice, ve které bydlíš?

Umiš říci, kudy jdeš do školy?

Na vyhlídce

Vyhlídka je místo, ze kterého můžeme dobře sledovat okolní krajinu. Pokud nám nestačí po-
hled z oken školy, můžeme vystoupat ještě výš, na vyhlídku na kopci zvaném Strážnice. Jak už
jméno napovídá, sloužil kopec jako strážní bod k ochraně obchodní stezky, procházející Malou
Hanou. Při pohledu z vyhlídky se nám obzor rozšíří. Obzor zahrnuje vše, co můžeme z daného
místa pozorovat. Jako na dlani vidíme nejen naše město, ale i okolní vesnice od Cetkovic, přes
Uhřice, Jaroměřice až po město Jevíčko.

Výhled na opačnou stranu města i Malé Hané se nám naskytne, pokud vyjdeme na protilehlý
kopec Šraňky. Oč je lepší výhled do krajiny, o to je náročnější výstup na tento kopec. Z obou vy-
hlídek můžete sledovat všechny důležité budovy i vaše bydliště.

Pokud byste chtěli navštívit nejvyšší místo v okolí vašeho města, vystoupejte na kopec Hra-
disko. Dnes je ale tento kopec zalesněný, takže dobrý výhled nenabízí. Rozhledna, která by
umožnila daleký výhled do okolní krajiny, tu chybí.

Odkud můžeš nejlépe pozorovat okolí svého bydliště?

Které okolní obce můžeš z vyhlídky spatřit?

Jak se nazývá nejvyšší kopec ve Velkých Opatovicích?

Poloha obce v krajině

Když se projedete vláčkem z Velkých Opatovic do Boskovic, všimnete si, že železniční trať vede mezi poli středem nížiny Malá Haná. Po obou stranách pod kopci spatříte vesnice.

Také část Velkých Opatovic se rozkládá v této nížině, při toku Opatovického potoka, častěji nazývaného Bitýška. Je to především Dolensko, železniční nádraží nebo šamotová továrna. Druhá část šplhá do okolních kopců.

Nadmořská výška se střídá, nejnižší místo má 380 m a nejvyšší místo (Hradisko) 514 m nad mořem.

Krajina Malé Hané je většinou nezalesněná, poměrně rovná nebo jen mírně zvlněná.

Převládají tu pole s úrodnou půdou, která jsou hojně využívána k zemědělské produkci.

Jihozápadní část Velkých Opatovic, včetně známého Hradiska, náleží k Podorlické pahorkatině. Kopce jsou většinou zalesněny a svahy kopců směrem k městu jsou téměř zastavěny rodinnými domky, případně sídlišti bytových domů.

Z okrajových částí Malé Hané je pěkný rozhled do blízkého okolí a směrem severním i dál. Za dobré viditelnosti je možné z některých míst dohlédnout až na vzdálené Jeseníky a Praděd.

Jak se nazývá oblast, ve které leží město Velké Opatovice?

Pojmenuj některé kopce v okolí města.

Pokus se vysvětlit, proč se nejvyšší kopec nazývá Hradisko.

Jak nazýváme potok, který protéká naším městem?

Sousední obce

Někteří žáci dojíždějí do naší školy z okolních obcí. Většinou přijíždějí autobusem nebo auty se svými rodiči, kteří dojíždějí do našeho města za prací. Po železnici je možné přijet pouze z Cetkovic. Toto spojení ale žáci nevyužívají.

Do oblasti Velkoopatovicka zařazujeme kromě střediskového města s městskými částmi Velká Roudka, Svárov, Bezděčí u Velkých Opatovic a Brťov s Korbelovou Lhotou samostatnou obec Malá Roudka s osadou Skočova Lhota. Tyto obce leží ve zvlněné krajině zvané Podhoří.

Obce Borotín, Cetkovice a Uhřice se rozkládají na zvýšených okrajích Malé Hané.

Do mikroregionu sousedního města Jevíčka patří i obce Smolná a Jaroměřice.

Borotín

Leží na západním okraji Malé Hané. Pro svou výhodnou polohu je Borotín od nepaměti znám jako „ovocná zahrada Malé Hané“. Na východním svahu Borotína se rozkládají rozsáhlé ovocné sady. Obec je známá i slavnou pěstitelskou pálenicí. O významu zemědělství svědčí výstavné zemědělské usedlosti po obou stranách návsi. Dominantu obce tvoří zámek na horním konci návsi a hned vedle se nacházející kostel Povýšení Sv. Kříže. Na návsi se nachází socha svatého Jana Nepomuckého a pomník padlým v 1. světové válce. V současnosti je Borotín známý především krásným arboretem založeným v roce 1975. Ve vsi žije přibližně 420 občanů. Malotřídní školu tu děti navštěvovaly do roku 1977. Od té doby dojíždějí do Velkých Opatovic.

Velká Roudka

Původně to byla hornická obec, v okolí se těžila železná ruda. Proslavily ji ale především zdejší lázně se sirnými a železitými prameny. Léčily se tu nemoci kožní, plicní, nervové a revmatické. Dnes z lázní zůstaly jen ruiny a lázeňskou minulost připomínají dva prameny, Františkův a Antoníčkův. Děti navštěvovaly zdejší školu až do roku 1953. Na konci roku 2011 tu žilo 113 obyvatel.

Malá Roudka-Skočova Lhota

Obec leží mezi kopci Podorlické pahorkatiny. První písemná zmínka je z roku 1373. Krajina tvořená jehličnatými lesy, poli a loukami nás zve k příjemným procházkám. Žije tu přibližně 190 obyvatel. Vodovod tu byl pořízen v roce 1930 a elektrifikace byla provedena roku 1946.

Ve Skočově Lhotě se nachází kaplička.

Svárov

Je to malá vesnice, část Velkých Opatovic, od střediskové obce vzdálená asi 5 km. Na konci roku 2011 tu žilo 58 obyvatel, z toho 7 dětí do 15 let. Nadmořská výška je 450 m. Poprvé se připomíná okolo roku 1320. Majitelé se často střídali. Svárov a Bezděčín tvořily určitý čas Malé Manství. V lesích nedaleko Svárova se nachází známý kamenný útvar – zkamenělá svatba. Od roku 1927 tu stojí kaplička. Bývalá škola dodnes stojí na konci obce u silnice na Chlum.

Do Velkých Opatovic děti dojíždějí od roku 1952.

Bezděčín

Místní část Velkých Opatovic. Nachází se zde kaplička sv. Maří Magdaleny a pěkné roubené stavení. Na konci roku 2011 tu žilo 44 obyvatel, z toho 9 dětí do 15 let. Nadmořská výška této vsi je asi 510 m. Škola tu byla zrušena v roce 1956 a 13 dětí začalo dojíždět do našeho města.

Korbelova Lhota

Další místní část obce Velké Opatovice. Nachází se 4 km na západ v nadmořské výšce 376 m. Je tu postavená kaplička. Na konci roku 2011 tu žilo 38 obyvatel, z toho 8 dětí.

Brťov

Leží 3 km západně od Velkých Opatovic, je to místní část tohoto města. Nadmořská výška je asi 420 m. Na konci roku 2011 tu žilo 94 obyvatel, z toho 15 dětí. Ještě v roce 1793 měl Brťov 171 obyvatel. Obec má pěkný znak – v levém poli poloviční orlici, v pravém poli stojící levostrannou radlici a dvě tečky.

Cetkovice

Tato zemědělská osada leží ve východní části Malé Hané pod kopci Drahanské vrchoviny.

1.–5. třídu navštěvují děti v místní škole. Jméno obce prozrazuje, že vesnice kdysi patřila rodu, který vedl Cetek, a příslušníci rodiny se nazývali Cetkovici. Dnes tu žije něco přes 700 obyvatel. K turistickým zajímavostem patří kostel sv. Filipa a Jakuba, fara postavená v barokním slohu, kaplička a pomník padlým v 1. světové válce.

Uhřice

Leží pod lesnatými svahy Drahanské vrchoviny a zároveň na východním okraji Malé Hané při silnici vedoucí z Jevíčka do Boskovic. Dominantu obce tvoří kaplička se zvonící a památník občanů padlých v obou světových válkách. Místní škola byla zrušena v roce 1975, později děti navštěvovaly školu ve Velkých Opatovicích a dnes jezdí především do Jevíčka.

Ze kterých vesnic dojíždějí tvoji spolužáci?

Které obce můžete vidět při pohledu z okna školy?

Ve které sousední vesnici bývaly dříve lázně?

Pokus se vysvětlit, co znamená slovo ruiny.

Čím je známá obec Borotín? Navštívil jsi některé okolní obce?

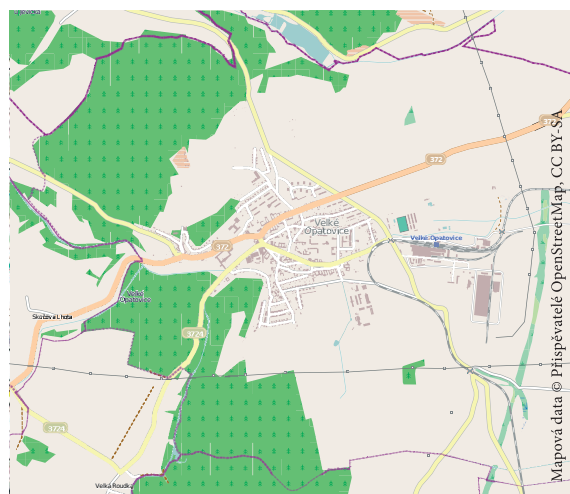
Hlavní části obce

Před staletími byla vesnice rozdělená na Horní a Dolní Opatovice. Horensko a Dolensko byly samostatné obce, s vlastními purkmistry a konšely. Rychtář byl jen jeden. Později se obě vesnice spojily a roku 1888 dostaly Opatovice přídomek Velké.

Dnes jsou Velké Opatovice střediskovým městem s městskými částmi Velká Roudka, Svárov, Bezděč u Velkých Opatovic, Brťov a Korbelova Lhota.

Mnohé staré názvy částí obce se zachovaly dodnes a můžeme si domýšlet, jak asi vznikly.

Stále tu máme Dolensko i Horensko, Strážnici – byl to strážní bod ke střežení obchodní stezky, Zádvoří – za panským dvorem, Kopaninu, Čihadla, Hliníky, Trávník, Nade mlýnem, Nivu,

Příhon, Panáčkův les – patřil k faře, Na hrázi, Na bahnách, Na struze, Psinec – zámečtí páni zde chovali psy, Šraňky – prý tam kdysi skutečně bývaly nějaké závory a další. Některé názvy dnes už znají jen vaše babičky a dědečkové.

Na Strážnici dnes stojí naše škola, na Hliníkách je panelové sídliště, na Šraňkách řady rodinných domků. Jak se naše město rozrůstá, přibývají i názvy nových ulic.

Jak se nazývá část města, kde bydlíš? Pojmenuj některé části města.

Proč se část města nedaleko železničního nádraží nazývá Na bahnách?

Uliční síť

Kdysi dávno vedly obcemi pouze ušlapané cesty, po kterých se pohybovali chodci nebo povozy tažené zvířaty. Později bývaly tyto cesty zpevněny štěrkem a kameny. Za dešťů bývaly tyto cesty blátivé, za sucha prašné. Podobné cesty spojovaly i obce. Později (v minulém století) byly tyto silnice vydlážděny žulovými kostkami. Taková silnice vede dosud kolem potoka Bitýšky. Většina ulic ve městě má dnes živichý povrch.

Již v dávné minulosti procházely Opatovicemi dvě důležité trasy. Jedna, ve směru od Jevíčka do Letovic, byla vyzdobena řadou soch světců. Na druhé, ve směru Jevíčko–Boskovice, bylo v minulosti vybíráno mýto (poplatek). S rozvojem a rozrůstáním obce houstla i uliční síť a přibývaly nové silnice, např. silnice kolem Hliníků do Smolné byla zbudovaná proto, aby zkrátila cestu automobilům, které přivázely žáruvzdorné jíly do opatovské šamotky.

Dnes je každá ulice pojmenovaná a každý dům má své číslo. Tvoje škola stojí v ulici Pod Strážnicí a má číslo 499.

Znáš číslo vašeho domu? Ve které ulici se nachází? Kde bys hledal ulici Nádražní?

Na plánu města ukaž, kudy jdeš do školy, a pojmenuj ulice, kterými procházíš.

Spojení obce se sousedními obcemi

Velké Opatovice jsou propojeny s okolím jak silniční sítí, tak železnicí. První vlak přijel do Velkých Opatovic 1. září 1889. Trať byla budována i pro potřeby nově vznikající šamotové továrny. Městem prochází trať z Chornic do Skalice nad Svitavou. V obou stanicích můžeme přestoupit a cestovat do vzdálenějších míst.

Rozhodující význam má ovšem silniční doprava. Z našeho města se rozbíhají silnice celkem osmi směry. Do Jevíčka a Jaroměřic, do Cetkovic a Borotína, do Velké Roudky, do Skočovy Lhoty a Brťova a do Smolné. Stále více lidí využívá při dopravě také jízdní kolo.

Město má dobré autobusové spojení nejen s okolními obcemi, ale i vzdálenými městy jako Praha, Brno a Olomouc.

Pošta byla zřízena v roce 1870. Dnes slouží i pro ostatní městské části, kam zajíždějí poštovní doručovatelé se zásilkami a vybírají poštovní schránky. Směrovací číslo pošty je 679 63.

Ještě v 70. letech 19. století byl jediným veřejným dopravním prostředkem poštovní dostavník, který jezdil přes Opatovice mezi Jevíčkem a Letovicemi.

Na plánu města vyhledej poštu. Znáš směrovací číslo pošty ve Velkých Opatovicích? Která telefonní čísla bys měl znát? Které město v blízkém okolí znáš?

Radnice, obecní úřad

Městský úřad má své sídlo v budově v zámeckém parku. Zámek postavili Salmové v 18. století, ale v roce 1973 částečně vyhořel. Na místě vyhořelé části dnes stojí Moravské kartografické centrum.

Úředníci městského úřadu mají na starosti například účty města, je tu také stavební úřad, na matrice vedou evidenci obyvatel, jejich počet, sňatky, narození nových občanů Velkých Opatovic a podobně. Nachází se tu také obřadní síň, kde se konají svatby, vítání nových občánků, ale třeba i přijetí úspěšných žáků naší školy starostou města.

Kde se nachází městský úřad? Víš, jak se jmenuje starosta města? Víš, k čemu slouží obřadní síň? Co patří k úkolům městského úřadu?

Zdraví a bezpečnost občanů

Místem, kde je možné vyhledat lékařskou pomoc, je zdravotní středisko. Jsou tu ordinace praktických lékařů, dětský a zubní lékař i ordinace některých specialistů.

Lékaři zdravotního střediska ve Velkých Opatovicích poskytují péči nejen místním občanům, ale i mnoha občanům z okolních obcí. Lékárna se nachází v sousední budově.

Složitější vyšetření a léčbu onemocnění vyžadujících například operativní zákrok poskytuje nemocnice v Boskovicích nebo Odborný léčebný ústav Jevíčko.

O bezpečnost obyvatel se stará městský úřad ve spolupráci s Policií ČR, městskou policií a často i sborem dobrovolných hasičů. Městský úřad má na starosti veřejné osvětlení, v zimě údržbu chodníků a některých komunikací. Tak se předchází nebezpečným úrazům.

Ve městě má výjezdové stanoviště rychlá záchránná pomoc – telefonní číslo 155.

Znáš jméno svého ošetřujícího lékaře? Víš, kde je stanoviště rychlé záchránné pomoci a městské policie? Byl jsi už někdy v nemocnici? Ve kterém městě se nachází nejbližší nemocnice? Znáš některé tělesně postižené děti nebo dospělé? Jak jim můžeš pomoci? Na plánu města vyhledej zdravotní středisko.

Kultura a sport v obci

Kulturu ve městě má na starosti především Městské středisko kulturních služeb. V budově zámku je pro různé akce využíván kulturní sál, je tu kinosál a Moravské kartografické centrum. V parku máme i letní kino, v centru města sokolovnu. Malí i velcí čtenáři mají k dispozici bohatě vybavenou městskou knihovnu. Na kultuře ve městě se podílejí i žáci základní umělecké školy a hudební soubory.

Sportujícím občanům se nabízí mnoho možností. Fotbalisté využívají 2 fotbalová hřiště, tenisté tenisové kurty, k dispozici jsou 3 tělocvičny, hřiště na odbíjenou. Je tu několik sportovních oddílů. Máme tu nový areál letního koupaliště i lesopark na Strážnici. V létě láká okolní příroda především turisty, v zimě zase lyžaře s běžkami. Žáci naší školy patří k dobrým sportovcům a dosahují velmi dobrých výsledků při sportovních soutěžích.

Navštívil jsi někdy divadelní představení? Víš, kde se nachází městská knihovna? Jsi jejím čtenářem? Jaké filmy máš nejraději? Navštěvuješ některý sportovní kroužek? Kde můžete ve vašem městě (v sousedních obcích) sportovat? Zasportujte si v lesoparku Strážnice.

Výrobní podniky v obci

Nejvíce rodičů asi pracuje v opatovské šamotce. Tak nazýváme továrnu na žáruvzdorné zboží, která už více než sto let zaměstnává obyvatele nejen Velkých Opatovic, ale i širokého okolí. V současnosti nese název P-D Refractories CZ a.s.

Menší firma Gerbrich vyrábí a prodává dveře a zárubně.

Především muži jsou zaměstnanci několika menších stavebních firem. Je to např. firma Molat, která mimo jiné provádí rekonstrukce historických staveb.

Firma Interkontakt zajišťuje především vnitrostátní a mezinárodní kamionovou dopravu.

I školství, zdravotnictví, obchod a doprava zaměstnává opatovské občany.

V současné době musí mnoho vašich rodičů za prací dojíždět i do blízkého nebo vzdálenějšího okolí, především do Jevíčka nebo do Boskovic.

Ve které opatovické továrně pracuje nejvíce zaměstnanců? Pověz, kde pracují tvoji rodiče? Víš, jaké zboží se vyrábí v šamotce? Čím bys chtěl být, až budeš dospělý?

Zemědělství v obci

Velké Opatovice i okolní obce mají příznivé podmínky pro zemědělství. Zejména sníženina Boskovické brázdy, tedy Malá Haná s dobrou černou půdou, byla a je zemědělsky využívána. Okolí zabírají rozlehlá pole, na nichž se pěstují obiloviny, ale také řepa cukrovka, řepka olejná, jeteloviny, brambory a další plodiny.

Na Velkoopatovicku má dlouholetou tradici sadařství, zejména v Borotíně. Pěstují se hlavně jablka, třešně, méně hrušky a švestky. V této obci se také nachází známé arboretum. V minulosti byly velké třešňové sady i na Strážnici.

Pěkné jsou i četné zahrady a zahrádky obyvatel našeho města i okolních obcí, které jsou vzorně obdělávány a upraveny. Nejbližší okolí rodinných domků zdobí květinové záhony. Hodně občanů vlastní menší pozemky, které využívají k drobné zemědělské výrobě.

Živočišná výroba (chov hospodářských zvířat) není v posledních letech ve Velkých Opatovicích a okolí příliš rozšířena. Také občané ve svých domácnostech chovají stále méně hospodářských zvířat.

Lesní hospodářství nemá takový význam jako zemědělská výroba, ale lesy na okrajích Dražanské vrchoviny i Podorlické pahorkatiny mají svůj přírodní a hospodářský význam.

Podstatnou část práce dnes vykonávají zemědělské stroje.

Které užitkové plodiny se v okolí pěstují? Znáš někoho, kdo pracuje v zemědělství? Jakou práci vykonává? Chovají vaši prarodiče některá hospodářská zvířata? Která? Jak se o ně musí starat? Víš, jak vypadala Strážnice v minulosti?

Životní prostředí v obci

Dnes už patří krajina kolem Velkých Opatovic ke krajinám s čistým ovzduším. Ještě před několika lety zamořoval okolí spadáný popílek a zplodiny z vysokých komínů továrny. Také při vytápění našich domácností nahradil plyn spalování dřeva a především uhlí.

K péči o čistotu vody pomohla výstavba čistírny odpadních vod na Opatovickém potoce za nádražím ČD. Kvalitu vody zvýšila částečná oprava kanalizace v některých částech Velkých Opatovic a okolních obcí. V Opatovickém potoce můžeme občas opět spatřit pstruha.

Ve městě i v okolních obcích jsou rozmístěny odpadkové koše. Na některých místech můžeme odložit tříděný odpad – papír, sklo, plasty. Nebezpečný odpad, jako jsou staré počítače, televizory a další elektronika, můžeme odevzdat ve sběrném dvoře. Komunální odpad z popelnic odváží automobily na centrální skládku. Drobné skládky domovního odpadu a popela byly zrušeny.

Zaměstnanci městského úřadu se starají o pěkný vzhled našeho města. Udržují trávníky, vysazují a prořezávají dřeviny, zajišťují čistotu chodníků a některých komunikací. Osazují květinami veřejná prostranství. Pravidelně svážejí odpad z odpadkových košů.

Obyvatelé domků udržují pěkný vzhled svého okolí. Také vy můžete pomoci s udržováním veřejné zeleně, pěstováním květin v oknech a před domy a péčí o čistotu města. Záleží i na vás, v jakém prostředí budete žít.

Jak se můžeš přičinit o to, abys žil ve zdravém prostředí? Víš, kam zanešeš tříděný odpad? Kam odevzdáte starý televizor? Jaké je prostředí v obci, kde bydlíš?

Co víme o minulosti obce

Velké Opatovice se rozkládají mezi památným Hradiskem a kopcem Strážnice. Na vrcholku kopce Hradisko se nacházejí valy pravěkého hradistě. Ves Opatovice snad byla založena opatem kláštera, jako ves „lidí opatových“, podle něhož dostala název. První písemné zmínky se datují do roku 1308.

Později se v Opatovicích vystřídalo mnoho drobných rytířů a vladyků. Vladykové si směli stavět tvrze bez královského povolení. Opatovice byly vlastně dvě obce. Horní Opatovice s tvrzí v místě dnešního jižního křídla zámku a Dolní Opatovice s tvrzí naproti dnešní hasičské zbrojnici. Obě tvrze byly tvrzemi vodními, byly postaveny ze dřeva u vod a bažin. Později byla na místě dřevěné horenské tvrze postavena tvrz kamenná. Nejvýznamnějšími rody, které na Opatovicích sídlily, byli Věžníkové, Salmové a Herbersteinové.

Věžníkové obývali nejdříve starou kamennou tvrz. Později nechali postavit nedaleko tvrze nový zámek, v místě dnešního domu za letním kinem.

Dnešní rozsáhlý zámek vybudovali Salmové. Nejdříve to byl přízemní zámek, později byla přistavěna mansardová střecha s řadou podkrovních světnic. Salmové založili i zámecký park a přilehlý les změnili v zámeckou oboru. Název lesa se dochoval dodnes. Roku 1924 byl zámek pro dluhy majitelů prodán. V roce 1973 větší část zámku vyhořela. V té době tu byla umístěna základní škola.

Horní a Dolní Opatovice se vyvíjely společně až do poloviny 19. století, kdy se obě vsi sloučily. V roce 1888 dostaly Opatovice přídomek Velké.

Dominanta města, kostel sv. Jiří, je starší než dvě stě let. Jeden ze zvonů zavěšených ve věži, zvon sv. Víta, je nejstarším zvonem na Malé Hané. V kostele si můžeme prohlédnout plastiku svatého Jiří bojujícího s drakem od sochaře Karla Otáhalu.

Až do konce 19. století byly Velké Opatovice čistě zemědělskou obcí. Na přelomu 19. a 20. století zahájila svoji činnost v obci mlékárna, nejprve soukromá, později družstevní. V provozu byla do roku 1989. Velké Opatovice proslavil až daleko za hranicemi republiky svými jirínami zahradník Emil Dokoupil.

Více než tři sta let se v Opatovicích vařilo pivo. Na místě zbořeného pivovaru dnes stojí sokolovna. Tělocvičná jednota Sokol působí v našem městě dodnes.

Připojení Velkých Opatovic na železniční síť a nálezy žáruvzdorných jíhlů v okolí vedly k založení továrny na jejich zpracování. Dnes má tato továrna více než stoletou tradici.

S růstem šamotky se do Velkých Opatovic stěhovalo stále více nových obyvatel. Stavěly se nové domy i celá sídliště.

S historií obce je spojena i práce opatovských kameníků. V době největšího rozkvětu pracovalo ve třech lomech více než 200 opatovských občanů. Kamenné výrobky se vozily do blízkého i vzdálenějšího okolí.

Na město byly Velké Opatovice povýšeny 15. října 1969. Ve stejném roce byl položen základní kámen ke stavbě nové školy, kterou navštěvujete.

Ze kterých dvou obcí vznikly Velké Opatovice? Víš, co je ve znaku města Velké Opatovice? Vzpomeň si na jména některých majitelů opatovského panství? Znáš ve Velkých Opatovicích nebo v okolních obcích nějakou historickou budovu? Víš, proč se do našeho města přistěhovalo mnoho nových občanů? Řekni, komu je zasvěcen kostel ve tvém městě.

Pověsti o obci a okolní krajině

O Hradisku u Velkých Opatovic

Na jih od Velkých Opatovic se vypíná kopec zvaný Hradisko. V dávných dobách tu stála pevná tvrz, která byla útočištěm před nepřítelem v době nepřátelských vpádů. Z tvrze prý vedly podzemní chodby do Borotína, snad i na hrad Cimburk u Trnávky a do boskovického hradu. Také voda se do tvrze přinášela podzemím ze studánky Myší radlo.

Na Hradisku sídlil vladyka, pán celého kraje. Byl dobrý a laskavý k poddaným. V té době nastaly moravskému lidu zlé časy. Do země vtrhl nepřítel, přepadl města i bezbranné dědky, bez milosti plenil a loupil. Lidé z širého okolí spěchali do tvrze, aby se zachránili.

Obklíčení vrhali na útočníky těžké kameny a zasypávali je deštěm šípů. Dlouho, předlouho trvalo obležení. Lidé ale neztráceli naději, protože ve tvrzi byl dostatek jídla i pití. Tajné podzemní chodby je spojovaly s několika vesničkami, které zásobovaly vším, co bylo třeba.

Nepřátelské tlupy konečně omrzely ten bezvýsledný boj. Poznály, že tvrz nedobudou a chystaly se odtahnout s nepořízenou. Když byl dán povel k odchodu, k vojevůdci se přiběhla stařena kouzelnice. Dlouho s ním hovořila podivnou neznámou řečí. Když odcházela, svírala v ruce měsíc zlaťáků. Byla to odměna za její zradu.

Celý kraj ještě spal, když několik mužů kráčelo podzemím ke studánce Myší radlo, aby zásobili tvrz pitnou vodou. Sotva vstoupili do lesa, vrhli se na ně nepřátelé. A tak ve tvrzi marně očekávali jejich návrat. Brzy se ohlásila žízeň i hlad, neboť východy podzemních chodeb byly prozrazeny a nepřítel je střežil za dne i za noci. Po několika dnech klesaly hlídky vysílením. Marný byl poslední hrdinný odpor chrabrých mužů. Zbraně se pod vlivem tajemného kouzla lámaly a padaly jim z rukou. Vítězové se mstili za své ztráty a pomsta byla krutá.

K ránu vetřelci zapálili hranici. Od ní se vznítily mohutné zdi, sroubené ze silných trámů. Jako hrůzná pochodeň svítila do daleka hrdá tvrz. Zemřel i vladyka a jeho paní se žalem vrhla do plamenů. Jen několik vesničanů se tenkrát zachránilo a vrátilo se do svých zpustošených chaloupek. Jejich žal a hněv se obrátil proti té, která zradila. K ničemu jí nebyla její kouzla, ani zlato, které za zradu získala.

Byla lapena a vystřelena prakem. Její tělo dopadlo na stráň, která se podnes nazývá Baba.

Ubohá krásná paní z tvrze nenalezla prý po smrti klid, protože zemřela násilnou smrtí. Za tichých letních večerů se vznáší nad Hradiskem jako bělostný obláček.

Navštívil jsi někdy Hradisko? Víš, co zajímavého tam dnes můžeš vidět? Jak se jmenuje kopec, kam dopadla stará zrádkyně? Kde se můžeš seznámit s pověstmi?

Poznávání okolní krajiny

Krajina vašeho domova leží v oblasti, které se říká Malá Haná. Je to rovinatý kraj sevřený mezi Drahanskou vrchovinou na jedné straně a Podorlickou pahorkatinou na straně druhé.

Nejbližším městem je starobylé Jevíčko, vzdálené pouhých 5 km od Velkých Opatovic.

Kopcovité okolí města nabízí řadu vycházek. Nejlépe bude, když se vypravíte po naučné stezce Hanýsek. Mimo jiné vás cesta zavede na Opatovické Hradisko, ke skalnímu útvaru Rýbrcoulovo srdce, do bývalých lázní ve Velké Roudce, do arboreta v Borotíně nebo k pískovcovým balvům u Svárova zvaným Kamenná svatba.

Nejvyšším bodem v okolí je vrchol starobylého Hradiska vysoký 513 m. Do skály pod Hradiskem vytesal sochař Karel Otáhal reliéfy Petra Bezruče, skladatele J. B. Foerstra a ještěra.

V pěkném údolí 2 km severně od města se nachází Smolenská přehrada s možností koupání.

Dále po červené značce můžeme dojít k pomníku letců nebo Napoleonskému pomníku. Po zajímavostech města vás provedou dvě naučné stezky, doplněné informačními tabulemi.

Pokud chcete navštívit hrad nebo zámek, vydejte se třeba s rodiči do nedalekých Boskovic.

Krajina vašeho domova nabízí řadu míst, která lákají k bližšímu seznámení.

Která zajímavá místa v okolí svého domova jsi navštívil?

Navštívil jsi některý zámek nebo hrad?

Popovídej o tom spolužákům.

Voda v krajině

Potok Bitýška je na mapách označen různými názvy. Jednou je to Studený potok, to proto, že pramení v údolí za Malou Roudkou, v místě zvaném Ve studeném, jindy zase Opatovický potok nebo Jevíčka. Protéká Malou Roudkou, Skočovou Lhotou, ve Vel-

kých Opatovicích zámeckým parkem, kde přibírá vodu z místních pramenů a jen o kousek dále potok od Velké Roudky. Město opouští za nádražím ČD, spojuje se s dalšími toky a svou cestu končí v Černém moři.

Známé jsou dva prameny ve Velké Roudce – Františkův a Antoníčkův. Oba připomínají zaslou slávu dnes již zaniklých lázní. Nedaleko se nachází pověstí opředené Myší radlo. Největší vodní plochou v okolí je Smolenská přehrada.

*Víš, kam odtéká voda ze všech potůčků, potoků, řek?
Řekni, proč loďka z Velkých Opatovic asi nedopluje až do moře.*

Co dokáže déšť

Při rychlém jarním tání sněhu nebo při dlouhodobých deštích se voda v některých místech vyleje z potočního koryta a zaplavuje blízké okolí, někdy nateče i do sklepů některých obyvatel. V takovém případě často vyjíždějí dobrovolní hasiči, aby pomohli vodu vyčerpat.

Obrovské záplavy, které postihly některé části naší země, se naštěstí našemu městu vyhnuly.

Asi před třemi sty lety zničila velká povodeň v obci 36 domů a utopilo se 42 lidí. Později velké povodně zaplavily Opatovice ještě asi třikrát.

*Víš, kdy dochází k povodním?
Pokus se říci, jak se můžeme chránit před povodní.*

Čistota pramenů a zdrojů pitné vody

Někteří vaši prarodiče určitě ještě pamatují prameny pitné vody, které prýštily z břehu zámeckého rybníka, dnes již zasypaného. Rybník byl v těsné blízkosti dnešní vodárny. Samotné naše město má dobré podmínky v zásobování podzemní vodou. Dnes je voda jímána už v podzemí a čerpadly čerpána do vodojemů. Odtud zásobuje naše domácnosti. Přebytek vody zásobuje mnoho vesnic i měst v širokém okolí. O podzemním jezeru vypráví pověst O vodní víle ve Velkých Opatovicích.

Z Františkova pramene ve Velké Roudce vytéká železitá kyselka s léčivými účinky. Dříve se hojně využívala jako kojenecká voda, dnes ji nahradila voda kupovaná v plastových lahvích.

*Proč je důležité s vodou šetřit? Víš, co může ohrozit čistotu pitné vody?
Seznamte se s pověstí O vodní víle ve Velkých Opatovicích.*

Rekreační oblasti v obci a okolí

Malebnost krajiny na Velkoopatovicku láká k rekreaci v této oblasti stále více zájemců.

Část domků, především v okolních vesnicích, slouží už jen jako rekreační stavení.

Hlavně v létě se zaplní chaty v okolí Smolenské přehrady. Vodní plocha neláká jen ke koupání, ale také k rybaření. Nejlepší možnosti koupání nabízí areál koupaliště za fotbalovým hřištěm.

Krajinou v našem okolí vede několik značených turistických cest.

Kde se můžeš ve svém okolí vykoupat?

Víš, kde získáš informace o svém městě nebo vesnici?

Která zařízení umožňují návštěvníkům ubytování a stravování?

Pokus se vysvětlit, co znamená slovo rekreace.

Historické památky v krajině

Mnoho budov, které by připomínaly život našich předků, se na Velkoopatovicku se nezachovalo. Staré obytné domky byly zbořeny nebo přestavěny. Roubená stavení si dosud můžeme prohlédnout v Brťově a v Bezděčích.

Těžbu žáruvzdorných jílu připomíná stará šachta při silnici do Smolné.

Dominantou Velkých Opatovic je kostel svatého Jiří. Z minulosti se dochovalo několik barokních soch rozmístěných poblíž kostela při silnici z Jevíčka do Letovic.

K historickým budovám patří zámek, který byl postaven v 18. století. Pozornost návštěvníků města si zaslouží návštěva Moravského kartografického centra a muzea města, umístěných v budově zámku. V muzeu se nachází stálá expozice sochaře Karla Otáhalu.

Sochař Karel Otáhal žil ve Velkých Opatovicích mnoho let a zanechal městu několik pozoruhodných sochařských děl. Je to socha Bedřicha Smetany v zámeckém parku, reliéf svatého Jiří bojujícího s drakem v místním kostele, reliéfy na Hradisku a několik dalších drobnějších prací.

K historickým památkám patří i hrobka rodu Herbersteinů, která je v současné době bohužel velmi poničená.

Malebnost krajiny dokreslují i kapličky, nejen ve Velkých Opatovicích, ale i v okolních vesnicích, boží muka a různé památné kříže. I z oken školy můžete vidět kapličku zvanou Rozálka.

Víš o tom, že v Zádvoří u silnice do Skočovy Lhoty jsou dosud staré zámecké sklepy?

Řekni, co se dnes nachází v budově zámku.

Znáš některá umělecká díla, která ve městě a okolí zanechal sochař Karel Otáhal?

Pokus se vysvětlit, proč se musíme starat o zachování historických památek.

Jak se obec a okolí mění

V předcházejících kapitolách jste se dozvěděli více o svém domově i o změnách, které ovlivnily krajinu i život zdejšího obyvatelstva. V okolních vesnicích počet obyvatel klesá, naopak ve městech obyvatel přibývá. Před sto lety žila ve Velkých Opatovicích téměř polovina dnešního počtu obyvatel. Lidé z vesnic odcházejí stále častěji za prací do okolních měst. Počet obyvatel ve vesnicích klesá a vesnice se stávají místem, kam se lidé z města stále častěji vracejí za rekreací.

Změnu Velkých Opatovic způsobila především výstavba šamotové továrny, která poskytla práci lidem z nejbližšího okolí, ale i občanům, kteří se do našeho města přistěhovali.

Dostavníky, jediné spojení s okolím, nahradily mobilní telefony, automobily a internet. Život se zrychluje. Lidé se stěhují za prací. Vše se mění stále rychleji. Ale něco zůstává – domov.

Domov je místo, kde je vám dobře, kde máte své nejbližší a kam se vždy rádi vracíte. Domov je místo, po kterém se vám bude stýskat, až budete kdekoliv ve světě. Bude záležet na vás, jak se Velké Opatovice i okolní obce změní. Povídejte si se svými prarodiči a pátrejte po minulosti. Znalost toho, co už se stalo, může ovlivnit budoucnost vašeho rodného kraje.

Popros své rodiče a prarodiče, aby ti vyprávěli o změnách, které pamatují.

Pokus se vysvětlit, co znamená slovo domov.

Seznamte se s pověstmi z okolí vašeho bydliště.

Obsah

Obecná část

1. Orientace v místní krajině

Domov a svět.....	1
Okolí školy.....	2
Okolí domova.....	2
Polední stín.....	3
Světové strany	3
Na vyhlídce.....	4

2. Domov, obec

Poloha obce v krajině.....	5
Dopravní značky, dopravní kázeň.....	6
Spojení obce se sousedními obcemi.....	6
Dopravní nehoda.....	7
Radnice, obecní úřad	8
Služby v obci.....	8
Zdraví a bezpečnost občanů.....	9
Kultura a sport v obci	9
Zemědělství v obci	10
Výrobní podniky v obci	11
Životní prostředí v obci.....	11
Co víme o minulosti obce.....	12
Pověsti o obci a okolní krajině	12

3. Krajina mého domova

Poznávání okolní krajiny	13
Voda v krajině	14
Co dokáže déšť.....	15
Čistota pramenů a zdrojů pitné vody.....	15
Rekreační oblasti v obci a okolí.....	15
Historické památky v krajině	16
Jak se obec a okolí mění	16

Obec Velké Opatovice

4. Orientace v místní krajině

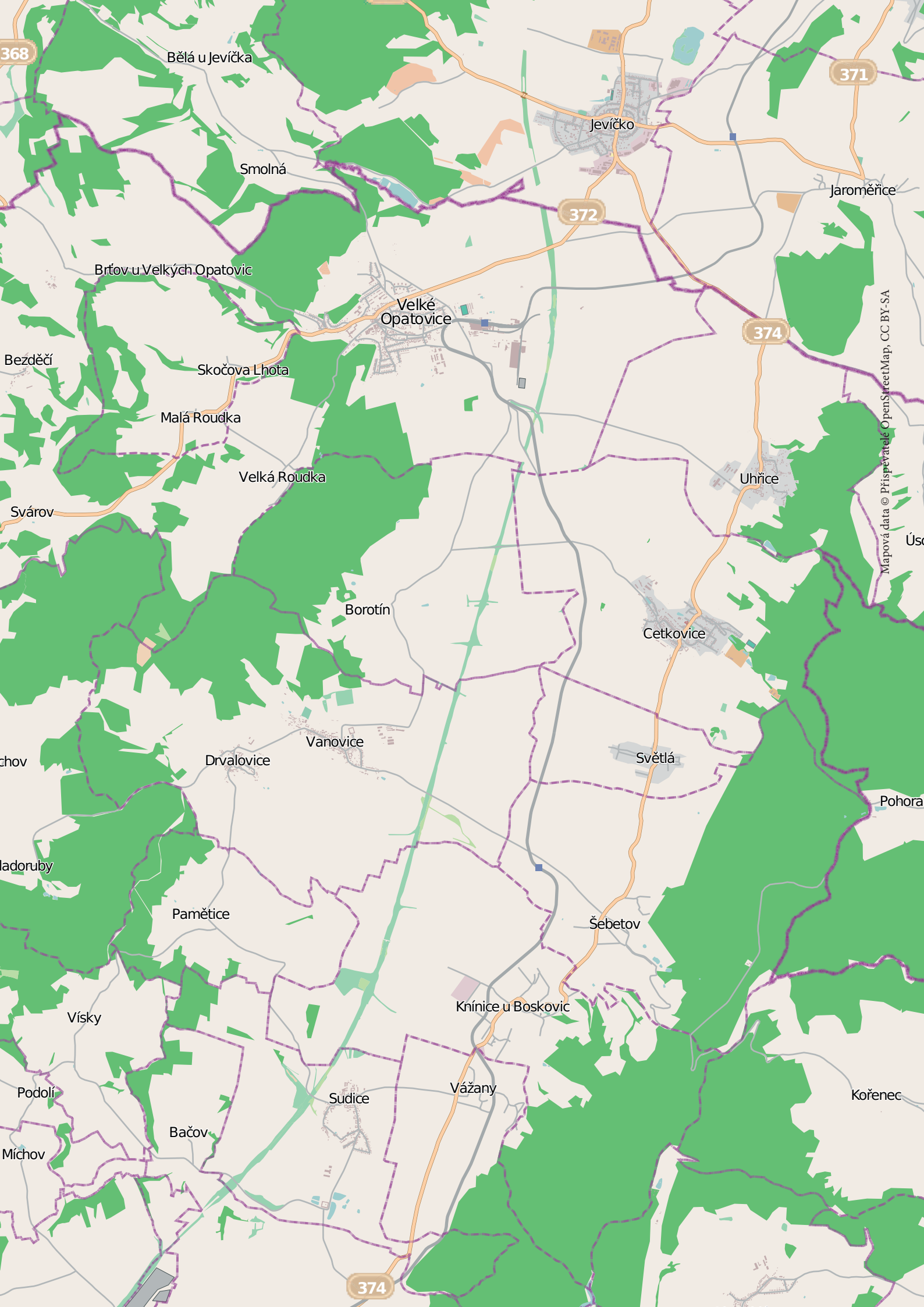
Domov a svět.....	17
Okolí školy.....	17
Okolí domova.....	18
Na vyhlídce.....	18

5. Domov, obec

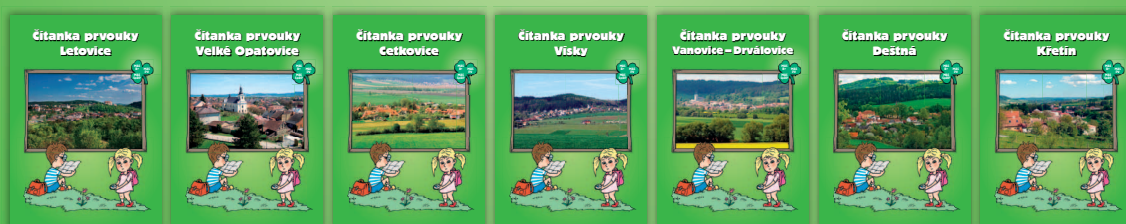
Poloha obce v krajině	19
Sousední obce	19
Hlavní části obce	21
Uliční síť.....	22
Spojení obce se sousedními obcemi.....	22
Radnice, obecní úřad	23
Zdraví a bezpečnost občanů.....	23
Kultura a sport v obci	24
Výrobní podniky v obci	24
Zemědělství v obci	24
Životní prostředí v obci.....	25
Co víme o minulosti obce.....	26
Pověsti o obci a okolní krajině	27

6. Krajina mého domova

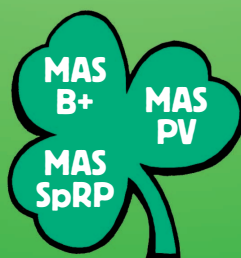
Poznávání okolní krajiny	28
Voda v krajině	28
Co dokáže déšť.....	29
Čistota pramenů a zdrojů pitné vody.....	29
Rekreační oblasti v obci a okolí.....	30
Historické památky v krajině	30
Jak se obec a okolí mění	31

V rámci projektu byly vytvořeny tyto čítanky prvouky:

Součástí projektu je i Čítanka vlastivědy Boskovicka, Čítanka vlastivědy Poličska, pexeso a kvarteto.

PROJEKT

Venkov – můj domov aneb „Viš, kde žiješ?“
JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKOU UNIÍ
Z EVROPSKÉHO ZEMĚDĚLSKÉHO FONDU PRO ROZVOJ VENKOVA
v rámci osy IV LEADER, opatření IV. 2.1 Realizace projektů spolupráce
Programu rozvoje venkova ČR

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.